LR., V, 1956, nr. 5

DIN ISTORIA LINGVISTICII ROMANICE

INCEPUTURILE EI IN LEGĂTURĂ CU LIMBA ROMÎNĂ

DE

WERNER BAHNER (Leipzig)

Istoria filologiei romanice ne arată că cercetarea limbilor și literaturilor romanice s-a început abia în secolul trecut. Către sfîrșitul secolului al XIX-lea Gustav Gröber a recunoscut tradiția îndelungată a romanisticei iar istoria filologiei romanice scrisă de el, operă care inaugurează seria de volume a impozantului compendiu «Grundriss der romanischen Philologie», face dovada acestei tradiții. Pe bună dreptate afirma acel bătrîn maestru al disciplinei noastre: „Cu toate că nu se vorbește decît de puține decenii despre noțiunea de filologie romanică și cu toate că ideea unei științe a limbilor și vorbirii romanice, dezvoltată storic, se leagă de această noțiune abia din ultima treime a secolului trecut, ea nu este totuși *o descoperire a generației contemporane*"[1].

Această constatare n-a fost luată totdeauna în considerație în primele decenii de după apariția Grundriss-ului (în 1888). Faptul acesta a dus la interpretări greșite care au întunecat formarea unei conștiințe a istoriei propriei discipline. Corelația interioară a lumii lingvistice romanice nu este o descoperire a romantismului german. În privința aceasta se punea în primul rînd problema de a statornici cunoștințe vechi pe alte temelii, cu ajutorul metodei științifice exacte a filologiei comparate, și se mai puneau bazele unor cercetări individuale de mare amploare. Unul din cele mai rodnice rezultate ale acestor străduințe a fost «Gramatica limbilor romanice» (1836—43) a lui Friedrich Diez, care a devenit punctul

[1] „Grundriss der romanischen Philologie" hsg. von Gustav Gröber, vol. I, p. 1 („Geschichte der romanischen Philologie" von Gustav Gröber) Strassburg 1904².

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

de plecare al filologiei romanice de mai tîrziu. Cercetările întreprinse de el i-au asigurat locul de întemeietor al filologiei romanice și nu fără dreptate l-a numit marele savant francez Gaston Paris (1861) „Le createur et le maître de la philologie romane"[1]. Chiar dacă trebuie să facem constatarea, că abia începînd cu Friedrich Diez se poate vorbi despre o metodă de cercetare științifică exactă în domeniul filologiei romanice, totuși șirul cercetătorilor acesteia merge îndărăt pînă în secolul al XIII-lea și ea prezintă felurite aspecte de-a lungul veacurilor. Gustav Gröber, în studiul său despre istoria filologiei romanice, susține punctul de vedere că începuturile ei se găsesc acolo unde întîlnim pentru prima dată o cercetare teoretică a unei limbi sau literaturi romanice. Dar întrucît Gustav Gröber concepe noțiunea de filologie ca înglobînd știința limbii, știința literaturii și filologia în sensul restrîns al cuvîntului, preludiul istoriei ști nței limbilor romanice nu poate fi situat în secolul al XIII-lea. Cercetarea teoretică a Minnesangului a început în special după epoca de înflorire a artei trubadurilor provensali, concomitent cu comentariile în proză, cu biografiile trubadurilor și cu gramaticile catalanului Ramon Vidal (Razos de trobar) și a lui Uc Faidit (Donat provensal); aceste cercetări teoretice aveau în primul rînd scopul de a păstra posterității „Parladura drecha". Cu aceasta se încerca a opune rezistență influenței crescînde a dialectelor vii asupra limbii curtenești folosite de poezia provensală, care trece, din ce în ce mai mult, pe primul plan, o dată cu decadența poeziei provensale care a urmat războaielor albigensilor. Aceste străduințe nu pot fi considerate încă drept începuturi ale istoriei filologiei romanice, întrucît le lipsește orice element deliberat referitor la originea propriului idiom al cercetătorului. Abia Dante Alighieri se ocupă în tratatu «De vulgari eloquentia» de originea limbii sale materne și de raporturile ei cu celelalte limbi romanice.

Chiar înainte de Dante se făcuse de bună seamă resimțită asemănarea, mai ales în domeniul lexicului, dintre limba latină și oricare altă limbă romanică, ca de pildă limba italiană. Următorul exemplu[2] poate ilustra această afirmație. Gunzo de Novarra a venit în anul 965 în Germania, însoțindu-l pe Otto I, și a fost luat în rîs de călugării de la S. Gallen fiindcă a folosit în vorbire un „casus" greșit. Gunzo de Novarra n-a vrut să lase să dăinuiască această pată și de aceea se justifică într-o scrisoare, în care spune că a fost pe nedrept acuzat de necunoașterea gramaticii, cu toate că — spune el mai departe — sînt uneori stînjenit de folosirea limbii noastre materne, care este foarte apropiată de limba latină. Acest pasaj arată că aspectul asemănării dintre limba italiană și cea latină era

[1] Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie (Halle), 9, I, 4.
[2] Vezi Ernst Robert Curtius „Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter", Bern, 1948, p. 41.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

mult prea evident. Dar considerațiile teoretice propriu-zise asupra acestei probleme nu încep decît o dată cu «De vulgari eloquentia» a lui Dante[1].

Chiar dacă concepția lui Dante despre limbă este puternic dominată de tradiția biblico-patristică, totuși este foarte important faptul că el atrage atenția asupra corelației interioare care există între limbile franceză, provensală și italiană. El își alege exemplele din lexic, în care găsește o mulțime de termeni comuni celor trei limbi romanice. Cu toate că el stabilește originea acestor trei limbi într-o limbă de bază comună, totuși nu pune încă problema unei legături între limba latină și cele trei limbi romanice. Latina, pe care el o numește „gramatica", este pentru el o limbă cu reguli definitiv stabilite prin uzul general, o creație a savanților, a acelor așa numiți „inventores gramaticae facultatis". Dante este de părere că, după așa numita încurcare a limbilor la turnul lui Babel, oamenii aceia ar fi adus cu ei în Europa o limbă divizată în trei idiomuri. El scrie : „Și dintre cei care au adus această limbă o parte și-au ales, prin tragere la sorți, regiunea de sud a Europei, altă parte regiunea de nord ; iar cei din a treia grupă, pe care astăzi îi numim greci, au ocupat în parte Europa și în parte Asia. Mai tîrziu s-au născut din această una și aceeași limbă. . . diferite limbi populare"[2]. Printre locuitorii regiunii de nord a Europei, Dante enumeră pe slavi, unguri, teutoni, saxoni, angli, iar pentru regiunea sudică el numește popoarele spaniolilor (prin care îi înțelege pe catalani), francezilor și italienilor.

Problema originii diferitelor limbi a preocupat pe savanți și după Dante, în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Ba chiar studiile asupra înrudirii dintre limbile romanice și asupra raportului lor cu latina au găsit un moment deosebit de fertil în filologia renașterii italiene. În primul rînd era vorba, de bună seamă, de propria lor limbă italiană ; totuși au fost atinse și probleme care priveau întregul complex al familiei romanice. De o importanță capitală pentru secolele următoare, a fost, în această privință, controversa dintre Leonardo Bruni și Flavio Biondo (în 1435) cu atît mai mult cu cît ei au atacat problema raportului dintre limbile romanice populare (în special italiana) și limba latină[3]. Leonardo Bruni a încercat să arate că deosebirea dintre limba italiană, „il volgare", și limba latină ar data încă din vremea vechilor romani. El credea că se deosebesc aici numai două trepte diferite din punct de vedere social. Oamenii de cultură ar fi folosit forma clasică a limbii latine, în timp ce poporul vorbea „il volgare". În felul acesta limba italiană ar fi existat mai de

[1] Ed. A. Marigo în „Opere di Dante", vol. VI, Firenze, 1948[2].

[2] I, 8 „et afferentium hoc alii meridionalem, alii septentrionalem regionem in Europa sibi sortiti sunt : et tertii, quos nunc Grecos vocamus, partem Europe, partem Asie occuparunt. Ab uno postea . . . diversa vulgaria traxerunt originem".

[3] Vezi Harri Meier : „Die Entstehung der romanischen Sprachen und Nationen", Frankfurt a/M 1941, p. 9 și urm.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

mult încă în forma de veche limbă romană populară. Împotriva acestei idei absurde s-a ridicat Flavio Biondo care a declarat că deosebirea dintre limba latină și cea italiană nu este decît un rezultat al unor mari transformări istorice. Limba latină din Italia a fost coruptă în urma invaziei goților și a vandalilor în așa măsură, încît din ea ar fi luat naștere limba italiană „o limbă latină coruptă".

Această din urmă teză s-a bucurat de mare apreciere în veacurile următoare în Italia, în Spania, în Portugalia și în Franța. Principiul acesta lămuritor al felului în care au luat naștere limbile romanice a dominat, în linii mari, gîndirea umanismului vulgar din acele țări, în tot timpul secolelor XVI și XVII. O dată cu apariția statelor naționale, în secolul al XVI-lea, problema limbilor romanice a căpătat o nouă însemnătate și a devenit o problemă națională. În legătură cu ea a fost pusă totodată și problema originii propriei lor limbi populare pe care filologii și istoriografii o concepeau ca un fapt național de la sine înțeles. În același timp voiau să contribuie ca idiomul lor propriu să-și dovedească o obîrșie înaltă în cadrul concurenței internaționale dintre limbi cu privire la misiunea lor ulterioară. Aceste două momente determină în bună măsură tendințele istoriei propriei lor limbi populare. Acum apar teorii mai mult sau mai puțin fantastice, alături de unele încercări serioase, care se concentrează asupra situației specifice și istoriei diferitelor țări.

În Italia secolului al XVI-lea domina teoria corupției, adică se susținea concepția dezvoltată de Flavio Biondo în secolul anterior, după care latina ar fi fost coruptă de asemenea manieră, în urma năvălirii neamurilor germanice în Italia, încît din ea s-ar fi născut limba populară italiană care ar fi ajuns în decursul veacurilor la aceeași forță de expresie ca și limba latină, datorită străduințelor și grijii umaniștilor și poeților.

O excepție în această privință o constituie teoria lui Pier Francesco Giambullari (1495 - 1555) care, în opera sa «Origine della lingua fiorentina» (apărută în 1549), deriva limba italiană, adică toscana, din etruscă. Limba etruscă se trăgea însă, după părerea lui, din limba arameică[1]. Această teorie îndrăzneață nu a găsit aderenți în Italia, ci a fost primită cu ironie și bătaie de joc. Umaniștii și filologii italieni erau mult prea strîns legați de tradiția latină. Reactualizarea moștenirii romane a devenit un act pur și simplu patriotic. Alta era situația în Spania și în Franța, întrucît acolo substratul preroman s-a bucurat de o cu totul altă considerație, cu atît mai mult, cu cît astăzi este fapt stabilit că limba bască se trage dintr-o limbă preromană din peninsula iberică. În Spania s-au născut, în „siglo de oro", patru teorii deosebite cu privire la geneza acelei

[1] Vezi Gustav Gröber, op. cit., p. 14.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

«lengua castellana»! Cea mai răspîndită era teoria corupției, prezentată încă de Antonio de Nebrija în g amatica limbii castiliane, apărută în 1492. Așadar era valabilă aceeași aserțiune: pătrunderea neamurilor germanice în peninsula iberică a pricinuit nașterea unei limbi latine corupte, care a constituit baza limbii spaniole. Mai cuprinzătoare a devenit teoria lui Bernardo Aldrede privitoare la limbile romanice, cu excepția limbii romîne — teorie prezentată în lucrarea sa «Del origen y principio de la lengua castellana o romance que hoy se usa en España» (Roma, 1606). Această concepție a fost opusă celorlalte teorii ale celor mai de seamă umaniști spanioli, după care limba castiliană ar fi fost una din cele 72 de limbi primitive, născute după încurcarea limbilor la turnul Babilonului și care nu fusese decît îmbogățită în domeniul lexicului prin influența limbii latine. Mai departe spuneau că poporul n-ar fi renunțat niciodată la limba străveche castil ană, nici măcar în timpul stăpînirii romanilor în Spania, astfel încît limba latină n-ar fi jucat decît rolul unei limbi administrative.

Această teorie fantastică a fost dezvoltată mai pe larg, pentru prima oară, de către savantul Gregorio Lépez Madera în opera sa «Discursos de la certidumbre de las reliquias descubiertas en Granada desde el año de 1588 hasta el de 1598», care a apărut la Granada în 1601. În această teorie predomină în mod absolut străduința de a atribui limbii materne a autorului o vîrstă impresionantă, pentru a-i asigura astfel o poziție preferențială în cadrul concurenței internaționale dintre limbi.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea a fost susținută pînă și ideea că limba spaniolă s-ar trage din cea greacă. Juan de Valdés a formulat acest punct de vedere în al său «Diálogo de la lengua» (1535). El a găsit în parte ecou la contemporanii săi umaniști, care considerau dovedirea filiației limbii spaniole din vechea greacă, fără îndoială, ca o distincție deosebită, căci tocmai în vremea aceea începea în Spania studierea intensă a limbii vechilor elini. Dar, întrucît moștenirea latină era prea evidentă, s-a dat explicația că limba preromană a Hispaniei se sprijinea în bună măsură pe limba greacă, care mai tîrziu s-ar fi amestecat în mare măsură cu limba latină, astfel încît astăzi fondul latin al limbii spaniole este considerabil.

În fine, tot în „siglo de oro" a mai fost susținută și c a patra teorie, care a găsit mulți adepți și în vremurile următoare. Este vorba de așa numita teorie bască. Susținătorii acestei teze se raliau, în privința originii limbii castiliane, la teoria corupției, dar insistau asupra faptului că limba bască ar fi fost prima limbă preromană din Hispania cu o răspîndire generală. Această idee a fost dezvoltată în secolul al XVI-lea sub influența concepției lingvistice bibliopatristice, în sensul că limba bască ar fi fost una din cele 72 de limbi primare, născute după așa-zisul amestec al limbilor de la turnul Babilonului.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

Şi în Franţa au fost susţinute diverse teorii cu privire la originea limbilor. Pe cînd Budé şi Périon susţineau punctul de vedere că limba lor maternă s-ar trage din cea greacă, cei mai mulţi filologi francezi din secolul al XVI-lea declarau că nu se poate nega originea latină a limbii franceze. Şi aici domina, fără îndoială, ideea amestecului de limbi prin corupţie. Chiar dacă limba franceză, ca „Langue composée", este alcătuită în esenţă din elemente latine— spune Pasquier[1], — totuşi ea prezintă alături de acestea şi elemente componente galice, greceşti, francone şi italiene, născute din feluritele legături istorice. Este evident faptul că savanţii se interesau foarte mult de elementele galice preromane ale limbii franceze, chiar dacă nu făceau lucrul acesta în parte decît ca dilletanţi. Aşa după cum pentru cei mai mulţi dintre istoriografii Spaniei istoria patriei lor începea o dată cu apariţia populaţiei preromane în Iberia, tot astfel pentru istoricii francezi ea începea cu populaţia galică. Faptul acesta este semnificativ faţă de situaţia din Italia, unde, cu excepţia încercării lui Giambullari, istoria italiană începea abia cu romanii. Situaţia preromană nu se bucura aşadar de o atenţie deosebită. Umaniştii italieni urmăreau ca scop „restitutio linguae latinae" şi respingeau orice încercare din partea francezilor, spaniolilor sau chiar a germanilor să formuleze oarecari pretenţii în această privinţă. Petrarca respinsese mai de mult, în «Libellus sine nomine» şi în «Apologia contra cuiusdam galli anonimi calumnias», pretenţia acelor „barbaries gallica" asupra moştenirii romane[2]. Caracteristice pentru atitudinea acelor umanişti italieni şi totodată programatice sînt, în această privinţă, următoarele cuvinte ale lui Valla, luate din prefaţa la opera sa fundamentală «De linguae latinae eleganta libri sex». „Noi am pierdut Roma, imperiul şi dominaţia, chiar dacă nu s-a întîmplat din vina noastră, ci din aceea a vremurilor; totuşi noi stăpînim încă o parte importantă a globului în baza acestei dominaţii strălucite. Ale noastre sînt Italia, Galia, Spania, Germania, Panonia, Dalmaţia, Iliria şi multe alte neamuri. Căci oriunde domneşte limba romană, acolo se află stăpînirea romană"[3]. Harri Meier[4] accentuează pe bună dreptate că, în această imagine umanistică a istoriei, forţa timpului şi puterea de separaţie a deosebirilor sociale trec pe planul al doilea şi dominante sînt doar imaginile unei Rome imperiale ideale şi a unei limbi latine ideale;

---

[1] Vezi Franz Strauss, „Vulgärlatein und Vulgärsprache im Zusammenhang der Sprachenfrage im 16. Jh. (Frankreich und Italien)", Marburg, 1938, p. 70 şi urm.

[2] Vezi August Buck, „Grundzüge der italienischen Geistesgeschichte" Urach, 1947, p. 45.

[3] L. Valla „De linguae latinae elegantia libri sex", Lugduni. 1536, Praefatio, p. 7. „Amisimus Romam, amisimus regnum, amisimus dominatum, tametsi non nostra sed temporum culpa; verumtamen per hunc splendidiorem dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra Hispanio, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyricum, multaeque aliae nationes. Ibi nanque Romanum imperium est, ubicunque Romana lingua dominatur".

[4] Vezi Harri Meier, op. cit., p. 11.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

amîndouă au fost create de acea „virtus romana" și dăinuiesc pînă în cea de pe urmă picătură de sînge roman, așteptînd înnoirea.

Această scurtă prezentare a celor mai de seamă teorii din secolul al XV-lea și al XVI-lea cu privire la originea limbii populare proprii din Italia, Franța și Spania ne arată că o dată cu problema limbilor naționale ies la iveală și perspective în domeniul istoriei limbii. Alături de concepția general răspîndită că limbile se modifică treptat, cu vremea, cîștigă teren mai cu seamă ideea că totuși au intervenit și modificări bruște de mare amploare, rezultate din ciocnirea cu alte popoare. Aceste modificări au putut fi atît de adînci, încît coruperea limbii care a avut loc se putea asemăna cu o catastrofă și a putut da naștere unei limbi noi; în afară de aceasta merită să fie relevat și faptul că chiar în acea epocă eroică a filologiei se folosea metoda comparativă. Mulți umaniști pornesc în prezentarea raporturilor dintre limba latină și limba lor maternă nu numai de la idiomul lor, ci încearcă să întărească coerența grupei romanice prin raportări la diferitele limbi surori. Cu această ocazie ei se referă mai ales la limba franceză, italiană, spaniolă și în parte și la cea portugheză. În legătură cu aceasta, se pune îndată și problema în ce măsură cunoșteau țările vest-romanice limba romînă și dacă aceasta era privită ca o limbă romanică. Cu toate că, cu excepția Italiei, nu se găsesc în celelalte țări decît dovezi izolate în această privință, este totuși important și nu lipsit de atracție faptul că limba romînă a fost caracterizată întotdeauna, în țările amintite, ca o limbă romanică. E de la sine înțeles că în secolul al XV-lea și al XVI-lea Italia se interesa cel mai mult de ținuturile românești. Două motive contribuiau la aceasta: încă de la începutul secolului al XIII-lea, Papa căuta să-și întindă influența în spațiul balcanic pentru a îngrădi sfera de influență religioasă a Patriarhului de la Constantinopol. În afară de acest motiv, negustorii bogatelor orașe-republici din Italia, în special cei din Genova și Veneția, aveau multe legături comerciale cu Europa de sud-est, astfel încît nenumărați italieni călătoreau prin acele țări pentru a cumpăra sau a desface mărfuri. Diferite documente ale umaniștilor italieni din secolul al XV-lea ne fac să ne dăm seama că faptul asemănării lingvistice dintre latină, respectiv italiană și romînă, era prea evident pentru a putea fi trecut cu vederea. Papa Pius al II-lea care avea o cultură umanistă multilaterală exprimă în «Comentarii rerum memorabilium» părerea că chiar și romîna ar fi o italiană coruptă. Textul literal este următorul: „Valahii sînt un neam care locuiește dincolo de Dunăre între Marea Neagră și ținutul care astăzi se numește Transilvania și în care se află și cele șapte orașe cu locuitori de limbă germană. Valahii vorbesc limba italiană, dar într-o formă imperfectă și oarecum alterată. Unii cred că legiuni romane au fost trimise odinioară acolo împotriva dacilor care locuiau în acele ținuturi: în fruntea

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

legiunilor a fost un oarecare Flaccus, de la care au luat mai întîi numele de Flacci, nume modificat apoi în acela de „valahi"[1]. Cam acelaşi lucru îl conţine şi un pasaj din umanistul şi secretarul apostolic Flavio Biondo, pe care l-am întîlnit mai sus ca întemeietor al teoriei corupţiei. El scria cu ocazia cuceririi Constantinopolului de către turci, în anul 1453, o scrisoare către regele Alfons de Aragonia, afirmînd că şi valahii aparţin popoarelor ameninţate de puterea turcească. Flavio Biondo scrie că aceşti valahi sau daci de la Dunăre — cum îi mai numeşte el — dovedesc prin limba lor că sînt de origine romană, fapt de care sînt foarte mîndri. Apoi adaugă că a auzit el însuşi această limbă, care îi aminteşte de limba latină[2].

Poggio Bracciolini citează în cartea a treia din „disceptationes convivales" cuvinte romîneşti, chiar dacă uneori sînt latinizate ca formă. Acestea constituie pentru el dovada originii latine, idee pe care o formulează astfel : „în regiunile Sarmaţiei nordice se află o colonie care, după cum se spune, este rămasă de la Traian şi mai păstrează şi astăzi, în mijlocul atîtor barbari, multe cuvinte latineşti, notate de către călătorii talieni prin acele locuri. Ei spun oculum, digitum, manum, panem şi încă multe alte cuvinte, de unde se poate vedea că ele au rămas de la latinii care fuseseră colonişti acolo, iar acea colonie folosise limba latină"[3]. Vedem aşadar, în aceste documente, convergenţa a două momente : pe de o parte tradiţia istorică, adică studiul istoricilor romani, iar pe de altă parte cunoaşterea limbii romîne însăşi, adică asemănarea dintre limba italiană şi romînă, care bate de îndată la ochi chiar şi unui laic.

Şi acum să vedem un alt document care merită atenţia noastră, în legătură cu aceste fapte, întrucît în el găsim prezentate de fapt doleanţe romîneşti de către un umanist italian. Este vorba de cunoscutul umanist italian Antonio Bonfini, care a ocupat postul de istoriograf crăiesc la curtea regelui Ungariei Mathias Corvinus, rege de origine romînească. Bonfini scrie, cuprins de uimire, despre legătura strînsă dintre limbă şi

[1] „Valachi populi sunt ultra Danubium habitantes inter Euxinum mare, et regiones, quas hodie Transilvanas appellant : in quis septem civitates Theutonici sermonis existunt. Valachi lingua utuntur Italica, verum imperfecta, et admodum corrupta ; sunt qui legiones Romanas eo missas olim censeant adversus Dacos, qui eas terras incolebant : legionibus Flaccum quaendam praefuisse, a quo Flacci primum, deinde Valachi, mutatis litteris sint appellati ; (p. 296, liber undecimus) Francofurti, MDCXIV.

[2] Vezi „Et qui regione Danubio item adiacent Ripenses Daci, sive Valachi, originem, quam ad decus prae se ferunt praedicant que Romanan, loquela ostendunt, quos catholice christianos Romam quotannis et Apostolorum limina invisentes aliquando gavisi sumus ita loquentes audire, ut, quae vulgari comunique gentis suae more dicunt, rusticam male grammaticam redoleant latinitatem". („Scritti inediti e vari di Biondo Flavio con introduzione di B. Nogara" Roma, 1927, p. 45. („Ad Alphonsum Aragonensem serenissimum regem De expeditione în Turchos").

[3] „Apud superiores sarmatas Colonia est ab Trayano ut aiunt derelicta : que nunc etiam inter tantam barbariem multa retinet latina vocabula ab Italis qui eo plecti sunt notata. Oculum dicunt digitum manum panem : multa que alia quibus apparet ab latinis qui coloni ibidem relicti fuerant Manasse eamque coloniam fuisse latino sermone usam" (Folium XXI, „Poggii Florentini Oratoris clarissimi : ac secretarii apostolici historiae convivales disceptativae, orationes, invectivae, epistolae, descriptiones quaedam et faceciarum liber", MDCXI.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

popor la romîni : „Cu toate că provincia romană Dacia, ţara geţilor şi Panonia au fost inundate de atîtea năvăliri barbare, acestea din urmă n-au izbutit totuşi să nimicească coloniile şi legiunile romane, care crescuseră cu vremea. Deşi învinşi de către barbari, ei îşi păstrează limba lor romană şi luptă să nu şi-o piardă cu totul, astfel încît putem spune : ei luptă nu atît pentru viaţa lor, cît mai cu seamă pentru a-şi apăra limba. Cine n-ar fi cuprins de mirare gîndindu-se la năvălirile sarmaţilor şi goţilor, hunilor, vandalilor şi gepizilor, cum şi la campaniile militare ale germanilor şi longobarzilor, şi văzînd totuşi că urmele limbii romane s-au păstrat la daci şi geţi ?"[1].

Aceste atestări ale unui umanist italian din epoca renaşterii dovedesc că limba romînească era socotită ca aparţinînd lumii limbilor romanice. Din Spania şi din Franţa acelor vremi nu avem dovezi de felul acesta, întrucît condiţiile istorice n-au creat premise la fel de favorabile ca în Italia. Cu toate cercetările amănunţite făcute de mine în acest domeniu, n-am putut găsi decît o singură atestare privitoare la această problemă, o atestare scurtă dar pregnantă : „De la lengua latina han resultado las generales que agora se usan en Italia, Francia y Vvalachia"[2]. (p. 13). Această aserţiune a fost formulată de către Andrés de Poça în cartea sa „ De la antigua lengua, poblaciones, y comarcas de las Espanas en que de paso se tocan algunas cosas de la Cantabria", apărută în 1587 la Bilbao. În această carte, Poça susţine teoria bască deja amintită mai sus. Ideea că limba romînă este o limbă romanică a auzit-o probabil de la umaniştii italieni sau a întîlnit-o în operele acestora. Poça a petrecut ani mulţi la universităţile din Louvain şi Salamanca şi se distinge în scrierile sale printr-o cultură cuprinzătoare.

Şi în Franţa primei jumătăţi a secolului al XVII-lea s-a arătat că limba romînă este o limbă romanică totuşi foarte coruptă. În lucrarea sa „Thresor de l'histoire des langues de cet univers, contenant les origines, beautez, perfections, descadences, mutations, changement, conversions et ruines des langues" (în 1619) [3] în care vorbeşte despre aproximativ

[1] „Quamquam variae Barbarorum eruptiones, Daciam, populi Romani provinciam, et Setarum regionem, una cum Pannoniis inundasent ; colonias tamen, legionesque Romanas quae recenter excreverant, non potuisse interire. Inter Barbaros obrutae, Romanam tandem linguam redolere videntur ; et ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videantur : Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes et Gothorum, item Unnorum, Vandalorum et Gepidarum eruptiones, Germanorum excursus, et Longobardorum, si bene supputarit, non vehementer admiretur, servata adhuc inter Dacos et Getas Romanae linguae vestigia.(?)" (Decadis III, Liber IX, p. 530, „Antonii Bonfinii Asculani Rerum Hungaricarum Decades Libris XLV, Lipsiae MDCCLXXI").

[2] Vezi Conde de la Vinaza „Biblioteca histórica de la filologia castellana", Madrid, 1893, C. 28.

[3] Vezi Lazăr Şăineanu, „Istoria filologiei romîne", Bucureşti, 1895², p. 15. „Les Gothz aussi se jetterent dedans durant l'Empire de Gratian tellement que de ce melange les Valachiens sont descendus, lesquels ayant confondu les moeurs, façons de faire et langage des dessudits en ont faict je ne sçay quoy à part qui n'y ressemble plus de rien. Toutesfois ils usent aussi du parler Ruthenique et Slavon".

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)

56 de limbi, Claude Duret se ocupă și de limba romînă și îi aplică teoria corupției, care era în general acceptată în acea epocă pentru limbile vest-romanice. El socotește că, la fel ca și în Spania, în Italia și în Franța, neamurile germanice care au năvălit în imperiul roman au alterat și limba latină din Dacia. De bună seamă că această alterare va fi mers — spunea el — pînă la punctul de a nu se mai putea recunoaște elementul latin în limba romînă.

★

Această scurtă privire generală ne arată că cercetarea limbilor romanice a început încă de timpuriu. Fundamentul acestor cercetări l-a alcătuit întotdeauna conjunctura istorică specială, care a determinat, în linii generale, atît problematica cît și scopurile lor. Chiar dacă uneori a fost exprimată îndoială cu privire la caracterul romanic al limbii românești și chiar dacă însuși cunoscutul lingvist Hugo Schuchardt scria în 1893 lui Gustav Weigand : „Dovada că limba romînă este o limbă romanică n-a fost încă adusă", totuși constatăm că, de la începuturile științei filologice romanice, limba românească a fost considerată o limbă romanică. Cu toate că abia începuturile cercetărilor filologice exacte, care datează din secolul al XIX-lea, au făcut dovada științifică a acestei afirmații, este totuși oarecum semnificativ și faptul că din cele mai vechi timpuri cuvintele „romanic" și „românesc" au fost sinonime pentru filologi și pentru istoriografia romanică.

BDD-A10333 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:28 UTC)